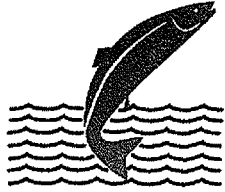

Alþingi
Erindi nr. P /39/227
komudagur 1.11.2010
P /39/227

VEIÐIMÁLASTOFNUN

Veiðinýting • Lífríki í ám og vötnum • Rannsóknir • Ráðgjöf

Reykjavík 09.11.2010

Nefndasvið Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Efni: Mál 77. Viðbætur. Veiðimálastofnun barst beiðni um umsögn um mál 77, frumvarp til laga um verndar- og nýtingaráætlunar vegna virkjunar fallvatna og háhitasvæða. Áður hefur verið send umsögn um þetta mál en hér að finna viðbót og ítarlegri umsögn.

Almennt um frumvarpið.

Því ber að fagna að sett er fram heildstæð sýn fyrir verndar- og nýtingaráætlunar vegna virkjunar fallvatna og háhitasvæða. Slíkt er tímabært og mikilvægt svo að sátt geti verið um þessa þætti sem hafa verið og eru umdeildar en þar geta margskonar sjónarmið legið að baki. Má þar nefna orkuvinnsluna sjálfa, nýting hennar og arðsemi, náttúrverndarsjónarmið, menningarleg sjónarmið, byggðasjónarmið auk tilfinningalegra sjónarmiða sem ekki eru hlutlæg en verða alltaf til staðar og mis hávær eftir því hvort sjónarmiðið er.

Frumvarp þetta ber þess merki að það er að megninu til samið út nýtingarlegum forsendum þar sem gengið er út frá hagsmunum orkuvinnslu. Mikilvægt er að þeir sem um orkuvinnslu fjalla geri sér grein fyrir að fyrir þann ávinning sem fæst við orkuvinnslu er á móti gengið á náttúruna ásamt inngrípum í umhverfi og menningarþætti. Flestir sem glögg til þekkja gera sér grein fyrir þessu og hefði mátt gera betri skil í rökstuðningi við frumvarpið þar sem fjallað yrði um þá þætti af virðingu.

Eðli málsins samkvæmt eru virkjanir fórnir úr frá sjónarmiðum náttúrunnar þótt áhrif þeirra séu mismikil eftir staðsetningu og gerð þeirra. Jafnframt eru virkjanir óafturkræfar og því varanleg inngríp í flestum tilfellum og nær örugglega þegar stærðargráðan miðast við 10MW.

Í frumvarpinu eru virkjanamöguleikar flokkaðir nokkuð ítarlega eftir hagsmunum orkuvinnslu þótt jafnframt séu tilteknir möguleikar á biðflokkum og verndarflokkum. Telja verður mikilvægt að Alþingi móti tilsvarandi flokkunarkerfi út frá

náttúruverndarsjónarmiðum til samræmis við nýtingu þar sem eingöngu er genið út frá sjónarmiðum náttúruverndar. Hafa verður í huga að náttúruvernd er jafnframt ein birting nýtingar sem einnig þarf að bera virðingu fyrir. Rökstuðningur í texta með þessu frumvarpi ber það með sér að upphesja vatnsafls- og háhitavirkjanir sem sjálfbærar framkvæmdir. Slíkt getur verið réttlæt看legt út frá skilgreiningu á orkuvinnslunni sem slíkri í samanburði við suma aðra orkugjafa en getur illa samrýmst náttúruvernd og náttúrunýtingu af öðrum toga. Hér er fullfrjállega farið með hugtakanotkun sem þörf er á að endurskoða. Telja verður mikilvægt að Alþingi láti hér til sín taka því að hafa verður í huga að virkjanir geta ekki eingöngu haft áhrif á náttúru og náttúrufar heldur einnig á aðra náttúrunýtingu. Má þar beint nefna fiskveiðar, skotveiðar, beit og ferðamennsku svo dæmi séu tekin en einnig óbeina þar sem áhrif geta komið fram á frumframleiðslum í vötnum og sjó sem síðar getur leitt til minnkaðrar framleiðslu eða annað sem virkjanir og framkvæmdir þeim tengdar geta haft áhrif á. Setja hefði mátt inn skilgreiningar og viðmið líkt og gert er varðandi umhverfismót um veruleg eða óveruleg áhrif framkvæmda og ásættanleg eða óásættanleg áhrif.

Alþingi þarf einnig að hafa í huga virkjanir undir þeim viðmiðunum sem hér eru settar þ.e. 10MW. Slíkar virkjanir geta og hafa áhrif á sitt nærumhverfi þótt í smærri skala sé. Má í því sambandi benda á að einungis örfá lágðitasvæði eru enn til ósnortin og mörg hver bera merki um langa niðurníðslu.

Þegar virkjunarhugmyndir eru metnar skipta fyrirliggjandi gögn og þekking afar miklu um hvernig til tekst. Ef skýrar línur yrðu settar um það hvaða upplýsingar þurfa að liggja til grundvallar fyrir forgangsröðun myndi það auðvelda verulega það ferli sem frumvarpið leggur til. Það á bæði við um framkvæmdina sem slíka, hvaða er í húfi, og hver sé staða þekkingar. Það skal þó viðurkennt að slíkt getur verið erfitt t.d. er erfitt að greina á milli rannsóknaboranna og vinnsluboranna á jarðhitasvæðum og kostnaður við þær framkvæmdir er umtalsverður. Það hvetur enn frekar til þess að sett verði viðmið um aðra þætti sem hafa þarf upplýsingar um á þeim svæðum. Slíkt gildir einnig um það hvernig virkjanir verða reknar en áhrif koma ekki bara fram af völdum framkvæmdanna sjálfra heldur einnig rekstri þeirra. Sem dæmi má taka að lífríki getur þrífist í ám með skertu rennsli og rennslisstýringum en augljóst er að það líður undir lok ef svæði neðan virkjana eru sett á þurr á einhverjum tímapunntum. Þeir sem kynna virkjanahugmyndir þyrftu jafnframt að geta gert grein fyrir áformum um starfrækslu.

Sú reynsla sem komið hefur út úr þeim tveimur Rammaáætlunum sem hefur verið unnið að (Rammaáætlun 2 en næstum lokið) segir að mestar deilur muni snúast um þau svæði þar sem orkan er mest og þar með væntanlega einnig hagkvæmust. Þangað mun orku vinnslan leita áfram. Það mun reyna á markmið rammaáætlana eins og frumvarpið ber með sér hvort áhugi verður fyrir orkuvinnslu á svæðum sem raðast með minnst umhverfisáhrif.

Athugasemdir við einstakar greinar:

1. gr. Markmið

Hafa þarf í huga að flokkun röðun og endurröðum fer bara í aðra áttina ef gengið er á virkjunarmöguleika. Þ.e. að það sem hefur verið virkjað verður það áfram og jafnvel þótt

vinnslu sé hætt veður ekki farið í sama far og ef um sjálfbæra framvindu hefði verið að ræða jafnvel þótt vel sé að staðið.

2. gr.

Virkjunarkostur – orðið virkjunarkostur er gildishlaðið jákvætt orð og er varasamt þegar um hlutlægt mat á virkjanahugmyndum er að ræða eins og hér er kveðið á um.

Sjálfbærni - orðið sjálfbærni og að “ tryggja beri að sjálfbær þróun sé höfð að leiðarljósi við stefnumörkun” tekur væntanlega til notkunar orkunnar í samanburði við aðra orkugjafa og er því misvísandi. Það er varasamt að kalla nýtingu endurnýjanlegrar orku sjálfbæra orkuvinnslu. Gæta verður þess að farið sé í hvívetna rétt með skilgreiningar hugtaka og þar sem um verndar- og nýtingaráætlun er að ræða er ekki ásættanlegt að það sé bara notað um orkuöflunina sem slíka en ekki um afleiðingar virkjunar á náttúru og lífríki sem aldrei getur orðið sjálfbær.

3. gr.

Verndar- og nýtingaráætlun er opin í annan endann þ.e.hægt er að fresta óunnum möguleikum en ekki að endurheimta það sem framkvæmt hefur verið.

Sagt er “Í verndar- og nýtingaráætlun skal í samræmi við markmið laga þessara lagt mat á verndar- og nýtingargildi landsvæða og efnahagsleg, umhverfisleg og samfélagsleg áhrif”. Ekki eru gefnar eða rökstuddar neinar stikur varðandi þessa þætti og ekki gefin viðmið fyrir verndarflokka.

4., 5., og 6. gr.

Hér gildir það sama og varðandi 3 gr. Það er bara hægt að meta það sem er eftir. Ekki eru gefin viðmið fyrir það sem ástæða fyrir til að friða fyrir orkuvinnslu.

8., 9., og 10. gr.

Þar sem um áframhaldandi framhaldsvinnu, 4 ára verkefnastjórnir og 12 ára hlaupandi áætlanir með röð frá faghópum, verður að ræða er mikilvægt að haldið verði vel utan um þekkingu, áherslur og þau gögn sem liggja til grundvallar mati hverju sinni. Sérstaklega þegar um vöntun á upplýsingum er að ræða. Þar er rétt að benda á varúðarreglu Ríó sáttmálans í því sambandi.

Hér mætti jafnframt leggja til að það væri í hlutverki verkefnastjórnar að benda á þegar vöntun er á upplýsingum og að hver verkefnastjórn og faghópur skilaði af sér mati á þekkingarvöntun (“GAP analýsu”) þannig að vinna verði samfelld og að stjórnvöld geti brugðist við til að safna viðbótargögnum og byggja upp aukna þekkingu. Með þessu móti ætti áætlun sú sem hér er lagt til að verði hlaupandi mat að geta byggst upp á empírískan hátt þannig að unnið sé að bættum upplýsingum og auknum þekkingargrunni. Á sama hátt væri til mikilla bóta að þar sem farið verður í framkvæmdir verði sett niður matsplan þar sem flestir áhrifaþættir af framkvæmdum verði metnir. Slík vinna hefur verið sett af stað af framkvæmdaaðilum varðandi áhrif Kárahnjúkavirkjunar og iðnaðarframleiðslu henni tengdri, beint og óbeint. Slíkar samtektir myndu geta nýst faghópum framtíðar til að bæta þekkingu og auka við þær forsendur sem byggt er á þegar áhrif eru metin.

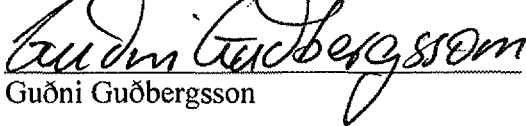
Í framhaldi af þessari ábendingu mætti benda á að sérfræðivinna sem drægi fram á heildstæðan hátt fram þá þekkingu sem fengist hefur af þeim virkjunum sem byggðar hafa verið nú þegar á Íslandi á einn stað myndi nýtast verkefnastjórn, faghópum sem og þeim sem leggja fram virkjunaráform.

Eins og að framan er sagt geta virkjanir ekki eingöngu haft áhrif á náttúru og náttúrufar heldur einnig á aðra náttúrunýtingu. Má þar beint nefna fiskveiðar, skotveiðar, beit og ferðamennsku svo dæmi séu tekin en einnig óbeina þar sem áhrif geta komið fram á frumframleiðslum í vötnum og sjó sem síðar getur leitt til minnkaðrar framleiðslu eða annað sem virkjanir og framkvæmdir þeim tengdar geta haft áhrif á. Þessir hagsmunir geta verið ríkir og benda verður á að allar vatnsaflsvirkjanir hafa áhrif á ferskvatn og lífríki þess. Tryggja hefði þurft að rödd þeirra mikilvægu hagsmuna hefði hljómgrunn með aðkomu Sjávarútvegs- og landbúnaðarráðuneytis við skipan í verkefnisstjórn.

Í ljósi kostnaðar við framkvæmdir, þann ávinning sem af hlýst auk þess um óafturkræfar framkvæmdir er að ræða í flestu tilfellum má jafnframt benda á að skráning náttúrufars og rannsóknir eru einnig bæði tímafrekar og kostnaðarsamar. Ef löggjafinn ætlast ekki til að þekkingaröflun komi af öðrum liðum í fjárlögum, sem ekki er tilgreint hér sérstaklega verður að benda á að kostnaður og fjárframlög sem talin eru að til þurfi í umsögn fjármálaráðuneyti er metin mjög lágur. Búast má við að kostnaður sé vanmetinn. Vert er að hafa í huga að ef þekking er takmörkuð almennt verður öflun upplýsinga jafnframt hluti af framkvæmdakostnaði. Má benda á þann möguleika að setja gjald á framleiðslu til að standa straum af þeim kostnaði.

Virðingarfyllst,

F.h. Veidimálastofnunar

Guðni Guðbergsson